

POMOGÁTS BÉLA: A ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOM

Budapest, Bereményi Könyvkiadó, 1994, 231 l. (Irodalomtörténeti Kismonográfiák, 1).

Amióta Kelet-Közép-Európa országaiban – nálunk is – megtörtént a rendszerváltás, kétségtelenül megnövekedett az érdeklődés a trianoni döntés következtében annak idején elszakadt magyar nemzetrészek, a „határon túli” magyarság sorsa, szellemisége, irodalma iránt. Mindennek persze – hogy ezúttal csak az irodalomnál maradjunk – számottevő előzményei vannak a korábbi évtizedekben. Közöttük talán legjelentősebb Illyés Gyulának az a felismerése, hogy a magyar irodalom és művelődés (földrajzi, történelmi, ideológiai stb. szétdaraboltsága-megosztottsága ellenére is) végső fokon egységes egész; mint „ötágú síp” – a maga sokszólamúságával – egyazon nemzeti sorstudat, azonos gyökerű gondolat- és érzésvilág megszólaltatója, közös anyanyelvű hagyományjaiban megnyilvánuló sajátos értékrendjét egyetemes nemzeti (s egyszersmind európai) kritériumok határozzák meg. Másfelől (vagy éppen ezért) a kisebbségi-nemzetiségi sorhelyzetben megszületett és kialakult (erdélyi, felvidéki, délvidéki, nyugati) magyar irodalom az anyaországnál korántsem eleve alacsonyabb rendű (vagy hozzá képest ab ovo „lesüllyedt”, „periférikus”) képződmény, amely az összmagyar irodalom szempontjából figyelmen kívül hagyható, lebecsülendő lehetne.

Pomogáts Béla jórészt az illyési felfogást érvényesíti az erdélyi (romániai) magyar irodalomról szóló tanulmányaiban (*Kuncz Aladár*, 1968; *Transzilvanizmus*, 1982; *Jelenidő az erdélyi magyar irodalomban*, 1987; *Kisebbség és humánnum*, 1989; *Erdélyi tükör*, 1993) – hangsúlyozva, hogy ez a kisebbségi irodalom szerves része az összmagyar irodalomnak, s az egyetemesesség esztétikai-kritikai értékrendje szerint sincs

maradandó teljesítmények híján. Legutóbbi könyvében – saját kutatásaira is támaszkodva – a romániai magyar irodalom hetvenöt esztendejének összefoglaló áttekintésére vállalkozott, összefüggésben mindazokkal a történelmi-társadalmi viszonyokkal, amelyek a két és fél milliós magyarság kisebbségi-nemzetiségi létét évtizedeken át meghatározták. Bevezetőjében – miután a mai magyar irodalom „policentrikus modell”-jét vázolja – az erdélyi magyar irodalom „kettős”, illetve „hármaskötődés”-nek találó summázataként Kányádi Sándor szavait idézi: „Íme költészetünk személyleírása. Neve: romániai magyar költészet. Állampolgársága: román. Nemzetisége – nyelve, hagyományai: magyar... Szülőanyja és dajkája: Erdély szellemi öröksége, az a szellem, melynek védőszárnyai alatt addig is több komoly magyar, román és szász kulturális kezdeményezés vált valóra, s hagyott századokra visszamenően emléket, értéket maga után.” A további fejezetekben kronologikusan rajzolja meg a romániai magyar irodalom létrejöttének és kibontakozásának fő erővonalait, lényegretörően világítja meg azokat az objektív és szubjektív körülményeket is, amelyek között – a többségi román állam keretében – „az erdélyi magyarság önmagára talált” és megteremtette önálló irodalmi-kulturális intézményrendszerét, szellemi „műhelyeit”. Felidézi a húszas-harmincas évek lap- és folyóirat-alapító, könyvkiadói kezdeményezéseit (Erdélyi Szépművés Céh, Erdélyi Helikon, Korunk, Ellenzék, Pásztortűz, Keleti Ujság stb.), velük kapcsolatban a legfontosabb írói csoportosulásokat, elvi-kritikai vitákat (székely írók, helikoni találkozó, transzilvanizmus, „vallani és vállalni”, „valóságirodalom”, Vásárhelyi Talál-

kozó stb.), a legjelentősebb költők, prózaírók szerepét (Reményik Sándor, Apriily Lajos, Tompa László, Kós Károly, Kuncz Aladár, Berde Mária, Dsida Jenő), majd a 45-öt követő évtizedekben – a kommunista diktatúra időszakában – újjászerveződött s a román nacionalizmustól szüntelenül veszélyeztetett kisebbségi magyar irodalmiszellemi élet fő törekvéseit. Ez utóbbi korszakon belül olyan sajátosan erdélyi, de egyetemesen is kiemelkedő alkotók portréját vázolja, mint Horváth Imre, Szemlér Ferenc, Asztalos István, Méliusz József; a „derékhad”-ból Sütő András, Kányádi Sándor, Bajor Andor, Szabó Gyula, Székely János, Páskándi Géza; a Forrás-nemzedékek sorából pedig – többek között – Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Bálint Tibor, Farkas Árpád, Szilágyi István, Pusztai János, Markó Béla, Palocsay Zsigmond, Szócs Géza – akik az írástudói elkötelezettség és a művészi-formanyelvi korszerűség legjellegzetesebb képviselői napjaink romániai magyar irodalmában. Világkép, esztétikai-poétikai eszmények, ízlés tekintetében egyaránt sokszínű, változatos ez az irodalom – bizonyítja Pomogáts könyve; legjobb teljesítményeiben egy nagyszámú nemzeti-etnikai közösség életsorsának és önmegőrző küzdelmeinek valóban hiteles helyzetképe körvonalazódik. Sajnálatos azonban, hogy hiányzik a könyvből az irodalom és a társművé-

szetek (színház, képzőművészet, zene) kapcsolatainak – legalább érintőleges – vizsgálata, hiszen az irodalmi törekvések (számos példa igazolja) a kisebbségi kultúra többi területével együtt bontakoztak ki az elmúlt évtizedekben. Másik megjegyzésünk: habár a könyv nyilván nem a részletező teljesség igényével készült, indokolt lett volna, hogy a szerző – az adott terjedelmen és kereten belül is – egyik-másik költői és szépprózai művet (épp az általa többször hangoztatott művészi-poétikai értékkritériumok alapján s talán valamelyest a történeti-szociológiai alapkoncepció rovására) az „illusztratív” jellegű (helyenként csupán felsorolásszerű) bemutatásán, ismertetésén túl mélyebben elemezze-értelmezze. Hangsúlyozandó ugyanis ezáltal, hogy az összmagyar irodalom értékvilágán belül az erdélyi magyar irodalom sem egyszerűen afféle statisztikai „ráadás” vagy „függelék”, hiszen emberi-művészi-írástudói sorsvállalásaiban és teljesítményeiben valódi értékeket tudott és tud felmutatni; ezek az értékek persze manapság is minőségileg bizonyos kulcsművek és életművek köré sűrűsödnek.

Mindenesetre: aki röviden és gyorsan akar tájékozódni az erdélyi (romániai) magyar irodalom eddigi fejlődéstörténetéről, értékvilágáról, ez idő szerint alkalmasabb kalauzt aligha találhat Pomogáts Béla könyvénel.

Máthé József

SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY: „MINTA A SZŐNYEGEN”: A MŰÉRTÉLMEZÉS ESÉLYEI Budapest, Balassi Kiadó, 1995, 268 l.

1. Kedvező nyilatkozata *A strukturalizmus után* című kötetünkről („... korszerűbb fogalmat ad a kutatások helyzetéről, mint a nagyigényű, nemzetközi együttműködéssel készült, élvonalbeli kiadónál megjelent francia nyelvű munka” – 11) akkor is jölesett, amikor

először hangzott el, előszóban, akadémiai előadásában, s most is jölesik újra látni *Az irodalom történeti és elméleti vizsgálata* (11–23) című tanulmányában. A kötetben utána következő tanulmány, *Az irodalmi mű alaktani hatás-elméletéről* (24–66) című, közvetlenül je-